

Ölüm əleyhinə qiyam

Alber Kamünün “Taun” romanı haqqında

əvvəli ötən saylarımızda

Əsərin əvvəlində intiha-ra cəhd göstərən qaçaqmal-çı Kottar taun epidemiyası yayılandan sonra sosial maskasını dəyişir. Şərin qol-qanad açması üçün şey-tani situasiyanın yaranması vacib şərtidir. Bayaقدan əməllərinin ifşa olunaca-ğından, tutulacağından qor-xan Kottar indi sevinir ki, tək özü yox, bütün şəhər qorxu altında yaşayır, həşə-rat sürüsü kimi şəhərə dolu-şan əcəl toxumları hamını təqib eləyir. Artıq Kottarın qanunsuz əməlləri heç ki-min vecinə deyil, üstəlik, fəaliyyətini bir az da geniş-ləndirib daha çox qara pul qazanmaq üçün ideal şərait yaranıb. Bir sözlə, hamını öldürən ölüm Kottara ikinci nəfəs verir, həyat verir, in-sanlıq qənimi iblis ona təzə bazar açır. Onun bulaşq eh-tirası, qəddar tamahı əcəl meyvələriylə, şər mikrobla-rıyla yemlənilir.

Şeytan ordusu yorulub-usanıb yavaş-yavaş qışlası-na çəkilməyə başlayanda Kottarın dərdi təzələnir, çünki quldur xislətli bu qa-çaqmalçı ictimai mənafeyə düşmən kəsilib, həmişə onun əleyhinə işləyib. Ca-maat yasa batanda Kottar bayram eləyir, hamıya xoş üz göstərir, camaat sevinən-də onun iblis fabrikinə dön-müş beynini qara tüstü-du-man sarır. Ölüm yerini hə-yata verməyə başlayanda Kottar silaha sarılıb hələ taunun cəngindən qurtul-mamış, xoşbəxtliyə susamış insanların üstünə ölüm sa-çır. Bu, əslində onun yarım-çıq qalmış intiharının ardı-dır, Kottar şərin həmləsinə ona görə davam gətirib ki, özünü məhz öz əliylə məhv eləsin. Şər hər zaman canı-nı didib-dağıtmağa, özünü puça çıxarmağa meyilli olur. Suç duyğusu cəza tə-ləb eləyir, qurban istəyir. Kottarı da ya түrmədə, ya da dəlixanada tənha, əzablı ölüm gözləyir.

Qapalı şəhərdə ilişib qalmış qərib jurnalist Ram-berin də davranışının mo-tivləri maraqlı doğurur. Pa-risli jurnalistin ölümçül tə-lədən çıxmaq imkanı yaran-dığı məqamda qəfildən fik-rini dəyişməsi, Oranda qalıb ölətlə cəngə çıxan ordu-ya qoşulması onun hansı cəhətlərindən xəbər verir - cəsarətindənmi, fədakarlı-ğındanmi, insansevərliyindənmi? Çox güman ki, bun-ların heç birindən. Geridə qoyub gəldiyi xoşbəxt hə-yatına qovuşmasından ötrü üzünə qapı açılarda Ram-ber birdən anlayır ki, dara düşmüş insanları bu vəzi-yətdə qoyub qaçsa, bir də heç vaxt həyatından zövq ala bilməyəcək, özünə hö-rmətini biryolluq itirəcək, vicdanıyla ömürlük əlbəya-xa qalacaq. Əlbəttə, belə yaşamaqdan ölüm yeydir, yox, ölməyib sağ qalsa, öz xoşbəxtliyindən ikiqat həzz alacaq. Bu da bir növ eqoiz-mdir, bəlkə də mənəvi əsasdan məhrumdur, ancaq ictimai mənafe baxımından nəinki zərərli deyil, hətta faydalıdır.

Ramber bizə tanış per-

sonajlarla söhbətində belə deyir: “Təkbəsinə xoşbəxt olmaq ayıbdır... Əvvəl elə bilirdim mən bu şəhərdə yadam, burada mənlilik bir iş yoxdur. İndisə içimdə belə bir hiss var ki, istər-istəməz mən də buralıyam, mən də sizlərdən biriyəm. Bu fəla-kətin hamımıza eyni dərə-cədə dəxli var”.

Yerli Kottardan fərqli olaraq gəlmə Ramber ca-maatın dərdinə, qayğısına könüllü şərik çıxır, onların mənafeyini öz nəfinə çevirə bilir. Ölümün həmləsi qar-şısında beyni qəfil aydınla-nan, ekzistensiyası kənar aləmdən arınıb dilə gələn jurnalist anlayır ki, hamının xəstəliyə düşər olduğu dün-yada sağlam qalmaq, hamı-ya bədbəxtlik üz verən yer-də xoşbəxt yaşamaq nəinki mümkün deyil, həm də bö-yük əxlaqsızlıqdır. Univer-sal mahiyyət daşımayan, hamının olmayan xoşbəxt-lik əsl xoşbəxtlik deyil, ya-lançı firavanlıq, öteri illüzi-yadır. Çörəyi xalqın fəlakə-tindən çıxan, insan cəsədlə-rinin, siçovul leşlərinin üs-tündə ziyafət quran Kotta-rın timsalında biz bunu gör-dük.

Taun - şərin, absurdun, ölümün rəmzidir. Ana tə-biətin yetirdiyi, həyatın bəslədiyi taun mikrobları heç vaxt ölmür, bu isə o de-məkdir ki, şər dünyanın, tə-biətin daimi halıdır, ara-sıra kükrəyib zəlzələtək varlı-ğın dayaqlarını sarsıdır, sonra da yavaş-yavaş sellər ki-mi torpağın təkinə hopur. Şeytan mürgüləyəndə yer üzündə dinclik, əmin-aman-lıq bərqərar olur, ta yeni bir sunami dalğası baş qaldıra-na qədər. Şər əbədi, yenil-məz bir qüvvədir, üstəlik də həyata yad, gəlmə deyil, şər həyatın, təbiətin öz ba-lasıdır. Ölüm həyatla qoşa yaranır, ölüm həyatın əkiz qardaşı, varlığın ikinci (əslində birinci) üzüdür, ona görə də ölümü ləğv eləmək mümkün deyil, çünki ölümü hansısa möcüzəli üsulla ara-dan qaldırısan belə, həyat da onun qoltuğunda gedəcək. Odur ki, ölüm də, şər də həyatın ayrılmaz parçası, absurd dünyanın iki kor gö-zündən biridir.

Əsərin sonlarında dok-torla astma xəstəsi olan qo-ca pasiyenti arasında belə bir atüstü mükəlimə baş ve-rir:

“Rie qoca xəstəsinin mənzilinə çatanda toran qo-vuşmuşdu. Şəhərdən gələn şadyanalıq sədaları otağa da dolurdu, qoca həmişəkitək qabdan-qaba boşaltdığı no-xudları sayırdı (qoca Qran cümlə cilalamaqla, bu qoca da noxud saymaqla absurda müqavimət göstərir - F.U).

- Lap yaxşı eləyirlər. Camaatın şənəlməyə haq-qı var, görək həyatın hər üzünü görəsən, - dedi qoca. - Bəs sizin kolleqanız niyə görünmür, doktor? Olmaya başında bir iş var?

Eşikdən partlayış səsləri gəldi, ancaq bu dəfə xatası yoxuydu, uşaqlar fişəng atırdılar. Həkim qocanın xı-şıldayan sinəsini dinşəyə-dinşəyə cavab verdi:

- Kolleqam öldü.
- Bahooo, - qoca dilxor

oldu.

- Taun apardı.

Qoca bir az susub dil-ləndi:

- Həə, yaxşılar həmişə qabağa düşürlər. Həyatın üzü budur. O kişi nə istədi-yini yaxşı bilirdi.

Həkim aparatını çantası-na qoya-qoya soruşdu:

- Bunu niyə deyirsiniz?

- Heç, elə-belə. O, boş-boş danışan oğul deyildi. Hər halda mənim könlümə yatırdı. Eləcə xoşuma gəlir-di. Baxırsan, biriləri deyir: “Taun aləmi bürüyüb, taun bizə bəla gətirib”. Az qalır-lar buna görə orden-medal istəyələr. Axı taun nə olan şeydir? O da həyatın bir üzüdür, vəssalam.

- İncəyasiya eləməyi unutmayın.

- Narahat olmayın. Mən hələ çox yaşayacağam, çox-larını yola salacağam. Mən axı yaşamağı bacarıram...”

Belə görünür ki, “yaşa-mağı bacaran” bu hiyləgər qoca sağalmaz xəstəliyini özü üçün peyvəndə çevirib, onun nəfəs yollarında yuva qurmuş viruslar, mikroblar yad cisimləri orqanizminə buraxmır, beləliklə onu ən qorxulu epidemiyadan qo-ruyur. Əslində bu, qocanın öz ixtirası da deyil, onu öz emalatxanasında yoğurub yapıb bu dünyaya göndər-miş ana təbiətin birliliyidir...

Kamü şərin varlığını, yenilməzliyini, ölməzliyini təsdiqləsə də, inadkar mo-ralist kimi onunla barışmır, insanı ölümlü, absurd həya-ta qarşı qiyama çağırır. Qi-yam xaosu şəkilləndirmək, boşluğu məzmunla doldur-maqdır. Kainat özlüyündə mənasız, dəyərsiz olsa da, insan ona məna, dəyər qa-zandırmaq gücündədir. Qi-yam ölümə, yoxluğa, heçli-yə qarşı peyvənddir.

Doktor Rie ilə dostları taunla mübarizənin faydasız olduğunu bilsələr də, mü-barizədən çəkinmirlər, çün-ki şərə qarşı qiyam, ölümlə barışmamaq onların bu dün-yadakı varlığına məzmun verir, yaşamına bəraət qa-zandırır. Nə olsun ki, həya-tın öteri sevincləri, dünya-nın keçici zövqü-səfası mü-dam təhdid, təhlükə altın-dadır. Bu amansız təhdid-lər, təhlükələr arasında hə-yatı yaşatmaq, heybətli fə-ləyin hüzurunda xəzan vur-muş yarpaq qədər siqləti ol-mayan fəni canları şərin va-himəsindən, ölümün qorxu-sundan arındırmaq, aramsız matəm içində ruhun müva-zinətini, ciddiliyi, təmkini, kədərə bükülmüş olsa da, təbəssümü qoruyub saxla-maq, iblisə qarşı qiyam bayrağı qaldırmaq - əgər bacarırsansa, budur əsl müdriklik, budur gerçək qəhrəmanlıq. Doktor Rie kimi qəhrəmanlığa heç bir iddian olmasa belə...

...Bir zaman Mövlana da fələyin gərdisinə qarşı me-tafizik qiyama qalxmışdı: “Mən bir saman çöpüyəm ki, kainatın cazibəsinə üs-yan edirəm! Mən bir toz zərrəsiyəm ki, Allaha üsyan edirəm!...”

F.Uğurlu